

Przemysław Mazur*

WYKORZYSTANIE AKTORÓW NIEPAŃSTWOWYCH PRZEZ ROSJĘ W KONFLIKCIE SYRYJSKIM

Streszczenie

Zaangażowanie Rosji w konflikcie syryjskim okazało się jednym z elementów szerszego planu uzyskania roli ważnego aktora w nowo powstającym ładzie międzynarodowym. Potencjał Rosji był jednak znacznie mniejszy niż innych mocarstw, potrzebowała zatem specyficznych narzędzi i metod innych niż główni konkurenci. Celem artykułu jest analiza, w jaki sposób Rosja wykorzystwała podmioty niepaństwowe do budowy swojej pozycji w Syrii i środowisku międzynarodowym i jakie mogą być implikacje tych doświadczeń w przyszłości.

Słowa kluczowe: Syria, Rosja, Grupa Wagnera, PMC, Hezbollah, Liwa al-Kuds, aktor niepaństwowy

Wstęp

Rosyjska aktywność dyplomatyczna wokół Syrii wzmogła się w 2013 r., po ataku chemicznym w Ghocie. Chcąc uprzedzić ewentualne zaangażowanie zbrojne USA, Kreml oświadczył, że jakkolwiek atak przeciwko Syrii bez zgody Rady Bezpieczeństwa ONZ będzie stanowił rażące pogwałcenie prawa międzynarodowego. Zaproponowano więc rozwiązanie pokojowe, polegające na likwidacji syryjskiego arsenału broni masowego rażenia¹. Rosja „wybawiła” Baracka Obamę od konieczności interwencji, a jednocześnie, widząc słabość Zachodu, mogła powrócić na Bliski Wschód i wykonać kolejny krok zgodnie z tzw. doktryną Primakowa². We wrześniu 2015 r. Rosja rozpoczęła interwencję zbrojną, wydaje się, że w ostatnim momencie ratując przed upadkiem

* Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: przemyslaw.mazur@up.krakow.pl, ORCID: 0000-0003-0025-9410.

¹ K. Czornik, M. Lakomy, *Konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie i w Afryce w drugiej dekadzie XXI wieku: przebieg, uwarunkowania, implikacje*, Katowice 2018, s. 71.

² T. Rydelek, *Doktryna Primakowa a Bliski Wschód*, Abhaseed Foundation Fund, <https://abhaseed.org> (2.11.2022).

reżim Baszara al-Asada. Tym samym odzyskała znaczenie w tym regionie i „wróciła na salony” po ostracyzmie, jaki ją spotkał w wyniku ataku na Ukrainę w 2014 r. Pomysł na interwencję był jednak zupełnie inny niż w Afganistanie czy Gruzji. Miała być to interwencja tania, angażująca armię tylko w niewielkim stopniu. Chciano wykorzystać doświadczenia własne z Ukrainy oraz państw Zachodu z wojen bliskowschodnich. Zaangażowanie własnych sił zbrojnych miało zatem być minimalne, selektywne, ale za to planowano wykorzystać podmioty niepaństwowe: prywatne firmy wojskowe (PMC), obce oddziały paramilitarne (*militia*) i lokalne formacje. Celem artykułu jest analiza tego, jak Rosja działała w Syrii przy ich pomocy i jakie ma to konsekwencje dzisiaj, nie tylko na Bliskim Wschodzie.

Pojęcie podmiotu niepaństwowego

W literaturze politologicznej przyjął się podstawowy podział na podmioty/aktorów państwowych i niepaństwowych³. Precyzyjne zdefiniowanie tego ostatniego jest dość trudne, z tego względu, że są to często organizacje bardzo od siebie różne. Na ogół przyjmuje się, że aktor niepaństwowy to organizacja lub osoba, która ma znaczące wpływy polityczne, ale nie jest powiązana z żadnym konkretnym krajem⁴. Podstawowy problem to ów „brak powiązania”, na ile jest to możliwe czy też jaki stopień powiązania z państwem (np. finansowy) decyduje o kwalifikacji do tej grupy. Dlatego Peter Willets proponuje, by za niepaństwowego uznać „każdego aktora niebędącego państwem”⁵. Ten prosty zabieg metodologiczny nie odpowiada jednak na pytanie, co z organizacjami międzynarodowymi tworzonymi przez państwa, np. poprzez *pooling sovereignty*⁶, jak choćby Unia Europejska? Wreszcie mamy do czynienia z podmiotami semi-państwowymi czy quasi-państwowymi⁷, czyli takimi, które mają pewne cechy immanentne dla państwa (np. terytorium). W tym artykule

³ M. Pietraś, *Hybrydowość późnowestfalskiego ładu międzynarodowego* [w:] *Późnowestfalski ład międzynarodowy*, red. M. Pietraś, K. Marzęda, Lublin 2008, s. 57–74.

⁴ *Non-state actor*, Oxford Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com> (2.11.2022).

⁵ P. Willets, *Aktorzy transnarodowi i organizacje międzynarodowe w polityce globalnej* [w:] *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, red. J. Baylis, S. Smith, Kraków 2008, s. 525.

⁶ M. Grącik-Zajączkowska, *Suwerenność w warunkach globalizacji* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2011, s. 245–246.

⁷ R. Rotberg, *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators* [w:] *When States Fail: Causes and Consequences*, ed. R.I. Rotberg, Princeton 2004, s. 10.

skoncentrowano się na tzw. zmilitaryzowanych aktorach niepaństwowych (*violent non-state actors* – VNSAs, *non-state armed actors* – NSAA / *non-state armed groups* – NSAGs). Jak podkreśla Phil Williams, w wielu przypadkach te grupy rzucają wyzwanie państwu; w innych współpracują często na zasadzie zmowy; jeszcze innym razem państwo jest biernym obserwatorem rywalizacji tych podmiotów. W kilku przypadkach zarówno walczą ze sobą, jak i konfrontują się z państwem, które chce je zniszczyć lub objąć kontrolą. Mimo tych rozbieżności jesteśmy w stanie uznać, że są pewne cechy wspólne, definiujące. To przede wszystkim gotowość do użycia przemocy w celu realizacji swojej agendy, ale też stanowienie wyzwania dla krajowego i międzynarodowego bezpieczeństwa⁸.

Ta analiza poświęcona jest współpracy Rosji z takimi aktorami. Można ich podzielić na cztery grupy. Po pierwsze, są to prywatne firmy wojskowe (PMC) pochodzące z Rosji (tzw. Grupa Wagnera, itp.); zewnątrzni aktorzy niepaństwowi, jak Hezbollah⁹; pochodzący z zewnątrz, ale rekrutowani na miejscu, czyli palestyńska Liwa al-Kuds, i wreszcie pozyskani aktorzy wewnętrzni, jak Nur ad-Din az-Zenki.

Tzw. Grupa Wagnera

Tzw. Grupa Wagnera jest aktorem opisanym już w literaturze naukowej¹⁰, ale również w publicystycznej¹¹. Niemniej warto, przynajmniej w znacznym skrócie, przedstawić historię, specyfikę i wątek syryjski jej działalności. Należy zauważyć, że nie można mówić wprost o Grupie Wagnera, ponieważ taki podmiot nie istnieje, jest to umowna nazwa dla grupy kontraktorów rosyjskich powiązanych ze służbami specjalnymi

⁸ P. Williams, *Violent non-state Actors and national and international security*, Zurich 2008, s. 4.

⁹ R. Ożarowski, *Specyfika zmilitaryzowanego aktora niepaństwowego we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Przypadek Hezbollahu*, „Przeгляд Strategiczny”, 2012, nr 1, s. 201–216.

¹⁰ K. Marten, *Russia's use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs”, 2019, vol 35, s. 181–204; P. Mazur, *Wagnerowcy w Syrii – wykorzystanie PMC przez Rosję w konflikcie syryjskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate”, 2018, z. 8, s. 9–22; Å.G. Østensen, T. Bukkvoll, *Russian Use of Private Military and Security Companies – The Implications for European and Norwegian Security. FFI-Rapport*, Norwegian Defence Research Establishment (FFI) 11, September 2011.

¹¹ M. Gabidullin, *Wagnerowiec. Spowiedź byłego dowódcy tajnej armii Putina*, Kraków 2022; Z. Parafianowicz, *Prywatne armie świata. Czyli jak wyglądają współczesne konflikty*, Kraków 2021.

Rosji i jednym człowiekiem, oligarchą zwanym „kucharzem Putina”, czyli Jewgienijem Prigożynem. Rosjanie dla takiego „schizofrenicznego” stanu używają określenia „ichtamniety” od *ich tam niet* – ich tam nie ma, lub „turyści”.

Pomysł na PMC¹², czy jak to Rosjanie nazywają *Chastnaya voyennaya kompaniya*, powstał prawdopodobnie już po II wojnie rosyjsko-czeczeńskiej, głównie na bazie doświadczeń prekursora tej branży, czyli południowoafrykańskiego Executive Outcomes oraz oczywiście konfliktów w Afganistanie i Iraku, z tą różnicą, że na Zachodzie te podmioty działają legalnie, wygrywają przetargi na wykonywanie poszczególnych działań. W Rosji natomiast służba w tego typu formacjach jest nielegalna¹³, zgodnie z art. 208 i 359 Kodeksu Karnego Federacji Rosyjskiej¹⁴, a tym samym i takie organizacje są nielegalne. Dlatego też w 2013 r. powstała firma ochroniarska Slavic Corps Limited, zarejestrowana w Hong Kongu. Była to „spółka córka” Moran Security Group, zarejestrowanej w Belize, mająca biura w Chinach, Sri Lance, Iraku i dwa w Rosji, w tym główne w Moskwie. Oficjalnie jest to firma zajmująca się zabezpieczaniem frachtu morskiego, zwłaszcza w rejonie Somalii. Prezesem jest Igor Nikow, emerytowany oficer marynarki rosyjskiej¹⁵. udziałowcem jest Neova Holdings Ltd., która ma siedzibę na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych¹⁶. Slavic Corps Limited utworzyło tzw. Korpus Słowiański, jego działalność zarejestrowano w Syrii jesienią 2013 r., czyli jeszcze przed oficjalnym zaangażowaniem się Rosji w Syrii. Osobami odpowiedzialnymi za werbunek i dowodzenie byli weterani rosyjscy Wadim Gusiew (udziałowiec firmy Moran) i Jewgienij Sidor. Projekt okazał się nieudany, źle wyposażone i dowodzone oddziały szybko za-

¹² D. Avant, *The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge 2005; M. Lasoń, *Prywatyzacja konfliktów zbrojnych i jej wpływ na bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI w.*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, 2015, nr 1, s. 95–113; M. Madej, *Prywatyzacja przemocy – fenomen prywatnych przedsiębiorstw wojskowych i jego implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar, B. Balcerowicz, Warszawa 2012, s. 328–343; S. McFate, *The Modern Mercenary: Private Armies and What They Mean for World Order*, Oxford 2014; P.W. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Ithaca 2003; T. Wójtowicz, *Prywatne przedsiębiorstwo wojskowe* [w:] *Encyklopedia bezpieczeństwa*, red. O. Wasiuta, S. Wasiuta, t. 3: L–R, Kraków 2021, s. 570–575.

¹³ K. Marten, *Russia's use of...*, s. 184–185.

¹⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996, N 63-ФЗ, Консультант, <http://www.consultant.ru> (2.11.2022).

¹⁵ Moran Security Group, <http://moran-group.org> (1.09.2018).

¹⁶ J. Miller, *The Insane Story of Russian Mercenaries Fighting for the Syrian Regime*, Huffpost, <https://huffpost.com> (2.11.2022).

częły mieć problemy w konfrontacji z miejscowymi oddziałami islamiistycznymi, projekt przerwano, ale wnioski wyciągnięto.

Dmitrij „Wagner” Utkin miał wchodzić w skład Korpusu Słowiańskiego. Służył wcześniej w brygadzie sił specjalnych rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU¹⁷, czyli Specnazie. Pseudonim „Wagner” to nawiązanie do kompozytora Wilhelma Richarda Wagnera, ponoć ulubionego przez Adolfa Hitlera. Utkin był zafascynowany nazizmem. Jego podwładni często pozdrawiali się tak jak hitlerowcy, a tatuaże na jego ciele również wskazują na taką fascynację. Główną siedzibą, punktem rekrutacyjnym i szkoleniowym jego oddziałów jest poligon GRU w pobliżu miejscowości Molkino, niedaleko Krasnodaru¹⁸. Grupa Wagnera powstała dzięki wsparciu rosyjskich służb specjalnych i Ministerstwa Obrony na krótko przed ukraińskim Euro-Majdanem i pierwszy raz użyta została podczas zajęcia Krymu.

O wagnerowcach zaczęło się mówić głośno po jej sukcesach w walkach o Palmirę. Jest to miasto znane z zabytkowej zabudowy z czasów starożytnego Rzymu, ale także ważny węzeł komunikacyjny Syrii, służący również do transferu surowców (gazu i ropy). W październiku 2015 r., prawdopodobnie pod presją Rosji, postanowiono utworzyć 4. Korpus Szturmowy (względnie 4. Dywizję, *Al-Faylaq al-Rabi'-Iqtiham*). Składał się on z ochotniczych oddziałów paramilitarnych, czterech wydzielonych brygad z innych związków taktycznych. Był to projekt firmowany przez Mahera al-Asada, młodszego brata prezydenta¹⁹. Formacja ta sformowana została w Latakii i wiodącą rolę pełnili w niej alawici, mniejszość religijna uznawana za odłam szyicki, z której pochodzi prezydent i jego najbliższa rodzina oraz większość wyższych dowódców i polityków. Mimo że mogła liczyć ona na lepszy sprzęt oraz doradztwo rosyjskie i irańskie, okazała się formacją niezdyscyplinowaną i mało skuteczną. To najprawdopodobniej spowodowało sformowanie 22 listopada 2016 r. 5. Korpusu (Legionu) Szturmowego (*al-Faylaq al-Khamis Iqtiham*)²⁰, tym razem formowanego, szkolonego i dowodzonego przez Rosjan²¹. Oddziały PMC miały stanowić zarówno kadrę szkoleniową, jak i pełnić funkcję jednostek specjalnych. Kontraktorzy Wagnera zostali wyposażeni

¹⁷ L. Peter, *Syria war: Who are Russia's shadowy Wagner mercenaries?*, BBC, <https://www.bbc.com> (2.11.2022).

¹⁸ K. Marten, *Russia's use of...*, s. 192.

¹⁹ A. Alghadawi, *The Fourth Division: Syria's parallel army*, Middle East Institute, <https://www.mei.edu> (2.11.2022).

²⁰ M. al-Frieh, H. Said, *Army General Command announces the formation of the Fifth Legion*, SANA, <https://sana.sy> (2.11.2022).

²¹ Omran Center for Strategic Studies, *The Syrian Military Establishment in 2019: Sectarianism, Militias and Foreign Investment*, May 2019, s. 92–95.

ni w najnowszy rosyjski sprzęt: czołgi T-90 i T-72, transportery opancerzone i pojazdy GAZ-3937 „Wodnik”, BWP-97 „Wystrzał”, IVECO „Rys”, GAZ-2975 „Tygrys”, itd.²². Wagnerowcy, zwłaszcza w walkach o Palmirę w 2016 r., okazali się kluczowym elementem, podejmując się najtrudniejszych zadań, w tym szturm na pozycje ISIS. Ich liczebność w tym okresie oceniano nawet na 2500 ludzi²³.

Po 2016 r. liczebność oddziałów znacznie spadła, niemniej wkrótce pojawiła się firma Evro (Euro) Polis, która funkcjonowała w strukturach J. Prigożyna. Firma podpisała umowy na wydobycie ropy i gazu ze złóż syryjskich (głównie w prowincji Dajr az-Zaur), wówczas kontrolowanych przez Państwo Islamskie²⁴. Oficjalnie kontraktorzy Wagnera są na ogół ochroniarzami pól naftowych czy nawet geologami. Euro Polis zobowiązało się do prowadzenia operacji wojskowych w Syrii w zamian za 25% udziałów w wydobyciu ropy i gazu z wyzwolonych złóż. Oficjalnym właścicielem Euro Polis według SPARK-Interfax była Neva JSC, a jej szefem i właścicielem Walery Czekałow. Jak wiadomo z dokumentów opublikowanych przez grupę hakerów Anonymous International, Czekałow przez wiele lat zajmował wysokie stanowiska w korporacji Prigożyna: Concorde. Prezesem Euro Polis od stycznia 2017 r. do listopada 2019 r. był Oleg Erokhin, którego wielokrotnie widywano na wspólnych wyjazdach z dowódcami grupy Wagnera, w tym z samym Dmitrijem Utkinem²⁵.

Dajr az-Zaur stał się też drugim symbolem Grupy Wagnera. Po ostatecznym odbiciu Palmiry sytuacja grupy znacznie się zmieniła. Od 2017 r. nagle wagnerowcy już nie mieli do dyspozycji najnowszego sprzętu. Wynikało to z niechęci najwyższego dowództwa rosyjskiego (zwłaszcza ministra obrony Siergieja Szojgu), ale też po części uznano, że ich praca dla Rosji zakończyła się i projekt zaczęto traktować jako prywatną inicjatywę Prigożyna. Zostali zatem skazani na sprzęt syryjski²⁶. 7 lutego 2018 r. doszło do starcia rządowych sił syryjskich z oddziałami tzw. demokratycznej opozycji syryjskiej (*Syrian Democratic Forces* – SDF) pod Chaszam (Khasham) w prowincji Dajr az-Zaur. Według różnych szacunków mogło tam polec nawet 100 Rosjan, ale przede wszystkim doszło do bezpośredniego starcia sił amerykańskich i rosyjskich (choć

²² Командиры рассказали о внутренней политике ЧВК Вайднера и жизни наемников, Lenta, <https://lenta.ru> (2.11.2022).

²³ How “Wagner” came to Syria, The Economist, <https://www.economist.com> (2.11.2022).

²⁴ Russia’s use of its private military companies, „Strategic Comments”, 2020, vol. 26.

²⁵ D. Korotkov, Головорезы 2.0, „Nowaja Gazieta”, 2020.

²⁶ K. Marten, *The Puzzle of Russian behavior in Deir al-Zour*, War on the Rocks, <https://warontherocks.com> (2.11.2022).

nie regularnej armii)²⁷. Amerykanie dla osłony swoich żołnierzy przebywających w bazie użyli m.in. Lockheed AC-130 gunship, ale też śmigłowców AH-64 Apache, samolotów F-22 czy F-15E²⁸. Zastanawiająca jest sytuacja, że Amerykanie cały czas informowali Rosjan o swojej obecności i determinacji do obrony swoich pozycji. Rosjanie mieli nawet twierdzić, że to nie oni atakują, tylko jakieś milicje syryjskie²⁹. Nie ulega wątpliwości, że wagnerowcy mieli osłonę wywiadowczą, rannych ewakuowała armia rosyjska, ale rodzi się pytanie: dlaczego słabe jednostki, bez środków obrony przeciwlotniczej, wysłano na śmierć. Słabe uzbrojenie sugeruje, że grupa ta wykonała swoje zadania dla armii rosyjskiej, Syryjczycy (konkretnie 5. Korpus) uzyskali już odpowiednie kompetencje i jako grupy uderzeniowe w większym stopniu miały być używane oddziały syryjskie. Grupa zatem zaczęła uzupełniać braki pozostałej części armii syryjskiej (może nawet za syryjskie pieniądze) oraz zaczęła zarabiać dla swoich rosyjskich mocodawców. Nie można też wykluczyć, że była to jakaś forma rywalizacji między rosyjskimi służbami lub próba osłabienia pozycji Prigożyna. W 2022 r. wszelkie nieudomówienia co do roli tegoż zostały jednoznacznie wyjaśnione, a także ujawniono jego animozje z ministrem obrony Siergiejem Szojgu³⁰.

Grupa zajęła się przede wszystkim zabezpieczeniem interesów przemysłu rosyjskiego w Syrii. Stacjonuje głównie w Palmirze, zabezpiecza pracowników oraz pola naftowe. Część prac wykonują też Syryjczycy, z nich sformowano jednostkę zwaną „Łowcami ISIS” (*ISIS Hunters*)³¹, choć ich udział w walkach z ISIS był raczej marginalny. Nadal też selektywnie realizuje interesy Rosji poprzez wykonywanie operacji specjalnych oraz szkoleniowych.

Grupa Wagnera działa, mimo łamania prawa rosyjskiego, na zlecenie państwa. Nie do końca jasne jest jej finansowanie. Zapewne w jakimś stopniu otrzymuje pieniądze syryjskie, ponadto sama się finansuje poprzez przejmowanie wpływów w przemyśle syryjskim. Na pewno korzysta z infrastruktury armii i wywiadu rosyjskiego (bazy szkoleniowe, uzbrojenie, może transport). Istnieje też duże prawdopodobieństwo, że wydatki na jej działalność ukryte są przez korupcyjny system panują-

²⁷ P. Mazur, *op.cit.*, s. 15–17.

²⁸ C. Reuter, *The Truth About the Russian Deaths in Syria*, Der Spiegel, <https://www.spiegel.de> (2.11.2022).

²⁹ П. Аптекарь, М. Железнова, *Почему Россия не признает ЧВК «Вагнер»*, Ведомости, <https://www.vedomosti.ru> (2.11.2022).

³⁰ M. Kucharczyk, *I cała legenda najemników Putina poszła w piach. Ukraińcy cofnęli ich o miesiąc albo i więcej*, Gazeta.pl, <https://www.gazeta.pl> (2.11.2022).

³¹ W. Abu al-Khair, *Russian settlement bursts with activity in the heart of Syria*, Каравансарай, <https://central.asia-new.com> (2.11.2022).

cy w Rosji. Firma Concord wygrała przetargi na catering w szkołach i innych instytucjach, w tym armii³². Podczas wojny z Ukrainą w 2022 r. okazało się, że żołnierze rosyjscy mają racje żywnościowe przeterminowane nawet o 7 lat³³. Nie można zatem wykluczyć, że pieniądze, zamiast na żywność, były przeznaczone na finansowanie Grupy Wagnera i innych aktywności Prigożyna na rzecz Putina.

Od PMC do nowej armii – bratnia pomoc czy kontrola?

Specyfiką 5. Korpusu był nie tylko udział Rosjan, ale również innych nieregularnych oddziałów, w tym: palestyńskiej Liwa al-Kuds, Narodowych Siły Obronnych (NDF) dowodzonych i obsadzonych w dużej mierze przez Hezbollah³⁴, elitarnych ochotniczych oddziałów syryjskich, jak Sokół Pustyni (*Suqur al-Sahara' / Desert Falcons*)³⁵. Korpus służył jako swoisty parasol, pod którym funkcjonowały różne lokalne, a nawet zagraniczne formacje. Zwłaszcza istotną jednostką były Oddziały Tygrys (*Quwwat al-Nimr / Tiger Forces*). Była to formacja utworzona w 2013 r. przez Wywiad Sił Powietrznych (AFI), najbardziej wpływowe służby specjalne w Syrii (to w nich służył Hafiz al-Asad). W skład oddziałów wchodził członkowie AFI, ochotnicy z Homs i północno-zachodniej Hamy, głównie przedstawiciele mniejszości etnicznych i religijnych. Co bardzo istotne, jednostka ta służyła na zasadach zbliżonych do oddziałów najemnych, cechowała się znaczną samodzielnością względem Syryjskiej Armii Arabskiej (SAA), wyższym wyposażeniem czy zalegalizowaną możliwością rabowania pokonanych przeciwników. Formacja była też w dużej mierze dotowana z prywatnych pieniędzy kuzyna prezydenta, Ramiego Makhloufa³⁶.

Rosyjscy generałowie, oficerowie i żołnierze sił specjalnych zostali ulokowani na wszystkich poziomach dowodzenia, wręcz dublując strukturę, od dowódcy Suhaila al-Hassana po niższych rangą dowódców połowych³⁷.

³² O. Górczyński, *Władca rosyjskich trolli i człowiek do zadań specjalnych. Kim jest Jęgwienij Prigożyn*, Wirtualna Polska, <https://www.wp.pl> (2.11.2022).

³³ B. Kwiatkowska, *Ukraiński żołnierz pokazał, czym Rosja karmi swoją armię*, Wirtualna Polska, <https://www.wp.pl> (2.11.2022).

³⁴ A.J. Al-Tamimi, *The Fifth Legion: A New Auxiliary Force*, Blog, <https://www.aymenjawad.org> (2.11.2022).

³⁵ *Idem*, *The Desert Falcons: An Elite Pro-Assad Force*, Blog, <https://www.aymenjawad.org> (2.11.2022).

³⁶ A. al-Awsat, *Assad Orders Measures Against Rami Makhlouf's Companies*, Blog, <https://english.aawsat.com> (2.11.2022).

³⁷ G. Waters, *Tiger Forces, Part 4: Russia's Partner Force*, International Review, <https://international-review.org> (2.11.2022).

Dobitnie świadczą o tym słowa szefa sztabu armii rosyjskiej, generała Walerego Gerasimowa, który podczas pogrzebu generała Walerego Asapowa we wrześniu 2017 r. powiedział o nim: „Pracował jako szef sztabu grupy naszych sił, a następnie dowodził 5. Korpusem ochotników. Zdradziecki pocisk skrócił mu życie”³⁸. Włączenie jednostki do 5. Korpusu umożliwiło Rosji osłabienie wpływów zarówno oligarchy Makhloufa, jak i AFI. W sierpniu 2019 r. utworzono 25. Dywizję Sił Specjalnych (tzw. Antyterrorystyczną), oficjalnie podporządkowaną sztabowi armii, a *de facto* Rosji. Na jej czele stanął generał Suhail Hassan, który w sierpniu 2017 r. spotkał się w rosyjskiej bazie Hmeimim w Latakii z generałem Gerasimowem. Ten przyznał Suhailowi ceremonialny miecz w uznaniu roli syryjskiego dowódcy w walkach w Dajr az-Zaur³⁹.

Zmiana teatru działań polegająca na zakończeniu ciężkich walk i pewna stagnacja frontu wymusiły konieczność utworzenia jednostki wysoce mobilnej i dobrze wyszkolonej. W czerwcu 2020 r. utworzono 16. Brygadę, jej dowódcą został Salah Abdullah, alawita, ale niezwiązany z AFI. W ten sposób powstała jednostka przypominająca „Tygrysy”, ale już bez wpływów służb syryjskich, a wyszkolona przez Rosjan, z kadrą im zawdzięczającą awans⁴⁰. W ten sposób Rosjanie otrzymali stałe wpływy w armii syryjskiej, uzależniając ją od siebie, kupując lojalność al-Asada i pozbywając się konkurencji w postaci oligarchów syryjskich i wpływów służb specjalnych Syrii.

8 sierpnia 2020 r. w Badii w zamachu zginął rosyjski „doradca wojskowy” generał Wiaczesław Gładkik⁴¹. Stało się to pretekstem do rozpoczęcia operacji militarnej *Biała Pustynia*. W walkach brały udział 5. Korpus, w tym palestyńska Brygada al-Kuds dowodzona bezpośrednio przez oficerów armii rosyjskiej, a ponadto dwie formacje rosyjskie: jedna, składająca się z 75 operatorów, podlegała rosyjskim siłom specjalnym, a druga złożona była ze 120 kontraktorów z Grupy Wagnera⁴². Ta operacja chyba najlepiej pokazuje, jak Rosja łączyła różne podmioty w funkcjonalną całość.

³⁸ *Russia says general killed in Syria held senior post in Assad's army*, Reuters Staff, <https://www.reuters.com> (2.11.2022).

³⁹ G. Waters, *op.cit.*

⁴⁰ *Idem, From Tiger Forces to the 16th Brigade: Russia's evolving Syrian proxies*, Middle East Institute, <https://www.mei.edu> (2.11.2022).

⁴¹ Хитрый Хряк, *Российского генерала Гладких разорвало фугасом в Сирии ВИДЕО взрыва*, Youtube, <https://www.youtube.com> (2.11.2022); J. Szuba, *Russian major general killed in roadside bomb in Syria's Deir ez-Zor*, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com> (2.11.2022).

⁴² *The launch of the third stage of operation White Desert*, Unit of Analysis and Thinking – Jusoor for Studies, <https://www.jusoor.com> (2.11.2022).

Hezbollah a Rosja w Syrii

Hezbollah wspierał reżim Baszara al-Assada od samego początku wojny, choć początkowo nieoficjalnie. Oskarżenia o zaangażowanie libańskiej organizacji w Syrii pojawiły się jesienią 2011 r., gdy we wrześniu libańskie media podały, że kilku bojowników Hezbollahu zostało zabitych w Syrii. Syryjscy dezercerzy twierdzili, że syryjski reżim do tłumienia protestów używa snajperów Hezbollahu. Wszystkie te medialne doniesienia dementował Sekretarz Generalny Partii Sajjid Hassan Nasrallah, nazywając je „absolutną nieprawdą”, choć na poziomie politycznym zadeklarował poparcie już w maju 2011 r.⁴³ Oficjalnie Partia Boga poinformowała o swoim zaangażowaniu w wojnie w Syrii w październiku 2012 r., kiedy jeden z wyższych rangą dowódców Hezbollahu Ali Hussein Nassif został zabity w czasie walk w rejonie Al-Kusajr (Al-Qusayr)⁴⁴.

Rosja początkowo nie przyznawała się do współpracy z Hezbollahem, co wiązało się z traktowaniem Izraela jako ważnego partnera biznesowego. Niemniej można było zanotować obecność rosyjskiej techniki wojskowej w arsenale organizacji. Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy była ona dostarczana bezpośrednio czy przez Syrię lub Iran. Przykładem może być system przeciwpancerny 9K133 Kornet⁴⁵. Z czasem przybywało nowych rodzajów broni (Rosja zawsze mogła tłumaczyć to przekazaniem Hezbollahowi przez reżim al-Asada). Tak bojownicy tej organizacji nauczyli się obsługi (zapewne od rosyjskich instruktorów) i zaczęli używać choćby pociski ziemia-powietrze SA-22, system artylerii raketowej TOS-1 i miotacze ognia RPO-A Szmel. Użycie takiej broni, zwłaszcza dwóch pierwszych wymienionych, musiało odbywać się w koordynacji z wojskami rosyjskimi; tak powstały wspólne sztaby dowódcze⁴⁶. Hezbollah zabezpieczał w Syrii przede wszystkim swoje interesy (Libanu), stąd kontrola Al-Kusajr na granicy obu państw. Realizował też interesy Iranu, stąd zaangażowany był na południu Syrii, a także w przejście kontroli nad granicą z Irakiem przez zdobycie Abu Kamal. W ten sposób uzyskano most lądowy, kluczowy dla koncepcji zwanej

⁴³ M. Sullivan, *Hezbollah in Syria*, „Middle East Security Report 19”, Washington 2014, s. 11.

⁴⁴ K. Suechika, *Strategies, Dynamics, and Outcomes of Hezbollah's Military Intervention in the Syrian Conflict*, „Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies”, 2018, vol. 12, no. 1, s. 91.

⁴⁵ J. Marcus, *Tough lessons for Israeli armour*, BBC, <https://www.bbc.com> (2.11.2022).

⁴⁶ M. Katz, N. Pollak, *Hezbollah's Russian Military Education in Syria*, The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org> (2.11.2022).

„szyickim półksiężycem”⁴⁷. Interesy Iranu (Hezbollahu) nie zawsze jednak zgadzały się z rosyjskimi⁴⁸. W 2018 r. siły rosyjskie zostały odparte, gdy towarzyszyły 11. Dywizji Armii Syryjskiej w wypchnięciu sił Hezbollahu z ich pozycji w przygranicznym mieście Al-Kusajr. Plan – który nie był skoordynowany z Iranem ani Hezbollahem – polegał na przejściu przejścia Dżusijah (Jusiyah) z Libanem, a następnie zbliżeniu się do syryjskiego regionu Al-Kalamun (Qalamoun). Jednak siły Hezbollahu odmówiły opuszczenia swoich pozycji. Ten incydent był prawdopodobnie rosyjską próbą przetestowania reakcji Iranu⁴⁹.

Współpraca pomiędzy Rosją a Hezbollahem była szczególnie intensywna w ramach wspomnianego już 5. Korpusu. W jego skład wchodziły milicje szyickie (z Afganistanu, Jemenu, Pakistanu) zorganizowane przez Iran i przeszkolone przez Hezbollah. Drugim ważnym ogniwem były jednostki Narodowych Sił Obronnych (*Quwāt ad-Difā' al-Watan / National Defence Forces – NDF*)⁵⁰. Były to milicje werbowane głównie na terenie Syrii, wzorowane na irańskich oddziałach Basij (Basidż)⁵¹. Jednostki te musiały koordynować działania z oddziałami rosyjskimi, podlegały sztabowi dowodzonemu przez Rosjan, wreszcie współpracowały w operacjach militarnych. Dowódcy (głównie z Hezbollahu) poznawali rosyjską sztukę operacyjną, co mogło być szczególnie cenne w kontekście konfliktu z Izraelem, zwłaszcza pozyskanie zdolności w zakresie sowieckiej koncepcji kompleksu rozpoznawczo-uderzeniowego (*razvedivatel'no-udarnyy kompleks*), gdzie lokalne oddziały często pełniły rolę rozpoznania, a siły rosyjskie uderzeniową. Hezbollah mógł nauczyć się, jak zarządzać prowadzeniem walk połączonych w koalicji, poznał szereg technik taktyczno-operacyjnych dotyczących statycznych i manewrowych działań połączonych i manewrowych działań wojennych w terenie miejskim, górskim i pustynnym⁵².

⁴⁷ A. Dzisiów-Szuszczkiewicz, *Regionalna rywalizacja o Syrię*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2012, nr 22, s. 92.

⁴⁸ Por. P. Mazur, M. Targ, *Geopolityczne i ekonomiczne korzyści zaangażowania się Rosji w konflikt syryjski*, „Przegląd Geopolityczny”, 2018, nr 25, s. 127–128.

⁴⁹ H. Ghaddar, *Iran and Hezbollah in Syria: U.S. Policy Options, Testimony submitted to the U.S. House of Representatives Subcommittee on Middle East and North Africa*, September 27, 2018.

⁵⁰ C. Kozak, *The Regime's Military Capabilities: Part 1*, Institute for the Study of War, <https://www.iswresearch.org> (2.11.2022).

⁵¹ A. Ostovar, *Iran's Basij: Membership in a Militant Islamist Organization*, „The Middle East Journal”, 2013, vol. 67, no. 3, s. 345–36.

⁵² D.D. Adamsky, *The Impact of the Russian Operation in Syria on Hezbollah's Operational Art: A Hypothesis*, „Studies in Conflict & Terrorism”, 2020, vol. 43, no. 5, s. 425.

Po zintensyfikowaniu wojny Rosji przeciwko Ukrainie w 2022 r. okazało się, że Rosja musiała wycofać część swoich sił z Syrii. W związku z powyższym, według doniesień prasowych, rosyjskie bazy w głębi Syrii zostały przejęte przez formacje irańskie i Hezbollah właśnie. „New York Times” poinformował w październiku 2022 r. o wycofaniu przynajmniej 1500 żołnierzy i systemów przeciwlotniczych S-300, które miały osłaniać siły rządowe i bazy bojówek proirańskich⁵³.

Brygada Jerozolimska

Inną formacją współpracującą z Rosją w Syrii była Liwa al-Kuds (al-Quds), czyli Brygada Jerozolimska. Była to milicja złożona z Palestyńczyków, werbowana głównie w Syrii⁵⁴, choć nazwa mogłaby sugerować coś innego. Powstała w październiku 2013 r., jej przywódcą był Muhammad al-Sa'id, prawdopodobnie za jej powstanie odpowiedzialna była syryjska filia Hezbollahu, czyli Quwat ar-Ridha (Siły al-Ridy)⁵⁵. O jej istnieniu opinia publiczna dowiedziała się prawie dwa lata później podczas walk o Aleppo. Składała się z trzech batalionów, z których najważniejszym był Lwy Jerozolimy (*Lions of al-Quds Battalion*), operujący w rejonie Al-Najrab (Al-Nayrab)⁵⁶. Brygada weszła również w skład 5. Korpusu, Rosjanie szybko przejęli nad nią kontrolę dowódczą i zaczęli pełnić również funkcje szkoleniowe. Do tego wykorzystano przede wszystkim rosyjską PMC: Vegacy Strategic Services Ltd. Jest to formacja oficjalnie zajmująca się ochroną frachtu morskiego, działała w Syrii przynajmniej od 2013 r. i prawdopodobnie jest to kolejny „klon” Grupy Moran i Wagnera. W 2019 r. prokremlowska agencja prasowa ANNA opublikowała zdjęcia ze szkolenia Liwa al-Kuds prowadzonego przez instruktorów tej firmy⁵⁷. Inne upublicznione zdjęcia z 2016 r. wskazują również na udział instruktorów 18. Gwardyjskiej Brygady Strzelców Zmotoryzowanych. Jednostka ta brała udział m.in. w ataku na Krym, do

⁵³ szm/akl, „NYT”: *Rosja wycofuje się z Syrii. Na Ukrainę trafiło tysiąc żołnierzy i systemy S-300*, Forsal, <https://forsal.pl> (2.11.2022).

⁵⁴ A. Al-Hardan, *Palestinians in Syria*, New York 2016.

⁵⁵ A.J. Al-Tamimi, *Quwat al-Ridha: Syrian Hezbollah*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022). Ali al-Rida był imamem szyickim i potomkiem Mahometa, żył w latach 765–818.

⁵⁶ *Idem*, *Overview of some pro-Assad Militias*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).

⁵⁷ C. Rondeaux, *Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Security Contractors in Russian Proxy Warfare*, New America, <https://www.newamerica.org> (2.11.2022); R. Leviev, *Vega: a new PMC in Syria with ties to Russia and Ukraine*, Conflict Intelligence Team, <https://citeam.org> (2.11.2022).

2022 r. miała uzyskać rozwinięcie do dywizji⁵⁸. Formacja była prawdopodobnie też dozbrajana przez Rosjan, świadczy o tym choćby widoczne na zdjęciach RPG 26. Jej oficerowie otrzymali też odznaczenia za zasługi bojowe.

Na profilu na Facebooku Liwa al-Kuds z dumą prezentuje swoje powiązania z Rosją, często udostępniając zdjęcia rosyjskich żołnierzy. Regularnie dzieli się również wiadomościami dotyczącymi Władimira Putina lub międzynarodowej działalności Rosji, zwłaszcza w Syrii⁵⁹.

Nour ad Din az Zenki

Kolejna formacja, która podjęła współpracę z Rosją, to już trochę inny przypadek. Po pierwsze, to ugrupowanie rebelianckie, zwalczające rząd z Damaszku. Po drugie, o ich współpracy wiemy niewiele, a właściwie tyle, ile zarzucają im konkurenci islamistyczni.

Nour ad-Din az-Zenki (Nour al-Din al-Zenki – NDZ) względnie Harakat Nur ad-Din az-Zenki lub Nouredin al-Zengi, czyli Ruch Nur ad-Din az-Zenkiego, to formacja powstała w listopadzie 2011 r. w północno-zachodniej części Aleppo. Nazwa pochodziła od Nur ad-Din Mahmuda, syna Imada ad-Din Zangi, atabega (seldżucki tytuł namiestnika) z Mawsil i Aleppo, który po 1146 r. rozpoczął walkę z krzyżowcami. Historia powstania tej organizacji jest dość typowa. Początkowo był to cywilny ruch pokojowych demonstrantów, sprzeciwiających się rządowi Baszara al-Asada. Jesienią 2011 r., w odpowiedzi na przemoc ze strony sił rządowych, formacja ta rozpoczęła budowanie struktur militarnych⁶⁰. Jej profil ideologiczny był mocno nieprecyzyjny. Z jednej strony, mogli liczyć na dostawy broni amerykańskiej⁶¹ czy spotkać się z Johnem Kerryem⁶². Z drugiej strony, zarzuczano im łamanie praw człowieka i bliskie

⁵⁸ A. Toumaj, *Russian influence evident in Palestinian militia in Syria*, Long War Journal, <https://www.longwarjournal.org> (2.11.2022).

⁵⁹ C. Weiss, *Russian special forces train Palestinian militia in Syria*, Long War Journal, <https://www.longwarjournal.org> (2.11.2022).

⁶⁰ A.J. Al-Tamimi, *The History of Harakat Nour al-Din al-Zenki: Interview*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022); H. al-Jablawi, *Nour al-Din al-Zenki Movement: How a Once Moderate Group Joined Fateh al-Sham*, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org> (2.11.2022).

⁶¹ *Harakat Nour al-Din al-Zenki*, The Syrian Civil War, <http://civilwaralsham.com> (2.11.2022).

⁶² S. Anjarini, *Zamach stanu u „Zenkich”: Północ idzie dalej według saudyjskiego kompasu*, [«الزنتيين» انقلاب], Al Akhbar, <https://www.al-akhbar.com> (2.11.2022).

związki z formacjami jawnie islamistycznymi. Przystąpienie Rosji do konfliktu zmieniło realia, zwłaszcza naloty okazały się bardzo dotkliwe. W październiku 2015 r. w akcji Hezbollahu zginął jeden z dowódców omawianego ruchu: Ismail Nassif⁶³.

28 stycznia 2017 r. powstał Hajat Tahrir asz-Szam (HTS), a NDZ był jedną z organizacji założycielskich⁶⁴. Szybko okazało się, że nowa koalicja była formą narzucenia władzy przez głównego założyciela, czyli Dżabath an-Nusra, zwanego kiedyś Al-Kaidą w Syrii. To też zmotywowało do wystąpienia z porozumienia, a skutkowało oczywiście atakami ze strony HTS⁶⁵.

W styczniu 2019 r. grupa została zaatakowana przez HTS, ten przejął większość należących do niej miast⁶⁶. Siły w dużej mierze zostały rozbite, część uciekła do Afrinu lub przyłączyła się do innych grup kontrolowanych przez Turcję. Aresztowano kilku oficerów NDZ, m.in. w mieście Babis. HTS zajęło też pozycje NDZ w zachodniej części prowincji Aleppo⁶⁷. HTS swoją agresję wobec byłego sojusznika tłumaczył nie tylko chęcią skonsolidowania terytorium, ale również rzekomą współpracą z Rosją na „poziomie kierownictwa ruchu”⁶⁸. Miano prowadzić tajne negocjacje z Rosją w sprawie przekazania Asadowi zachodnich regionów prowincji Idlib.

Ten przypadek jest zaskakujący z kilku powodów. Rosjanie pozyskali formację, którą wcześniej sami atakowali i w dużej mierze przyczynili się do jej osłabienia. Była to formacja o profilu islamistycznym, współpracująca przede wszystkim z krajami Zatoki Perskiej, a pod koniec swojego istnienia z Turcją. Jeśli informacje o kolaboracji są prawdziwe, to oznacza, że Rosjanie posiadali dobre rozeznanie w relacjach między frakcjami i na tyle dobre służby specjalne, by zwerbować do współpracy. Była ona zapewne możliwa na zasadzie walki ze wspólnym wrogiem.

⁶³ A. Aji, B. Mroue, *Syrian troops capture villages on the way toward air base besieged by IS militants*, U.S.News, <https://www.usnews.com> (2.11.2022).

⁶⁴ A.J. Al-Tamimi, *Hay'at Tahrir al-Sham: Initial Statements and Translations*, Jihad Intel, <https://jihadintel.meforum.org> (2.11.2022).

⁶⁵ *Idem*, *Harakat Nour al-Din al-Zinki Splits from Hay'at Tahrir al-Sham*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).

⁶⁶ K. al-Khateb, *Syrian jihadist group's takeover of Idlib undermines Turkish plans*, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com> (2.11.2022).

⁶⁷ *Weeks after it expelled Nour al-Din al-Zenki Movement to Afrin...Hayaat Tahrir Al-Sham raids houses in the west of Aleppo and arrests former members of the movement*, SOHR, <https://www.syriaahr.com> (2.11.2022).

⁶⁸ A.J. Al-Tamimi, *Hay'at Tahrir al-Sham's 'Red Bands': Interview*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).

Zakończenie

Istnienie przynajmniej jednego rosyjskiego PMC wydaje się całkowicie sfabrykowane z nieznanymi powodów. Ruslan Leviev z Conflict Intelligence Team wykazał, że grupa „Turan”, domniemany muzułmański rosyjski PMC w Syrii, była mistyfikacją. Kilka rosyjskich gazet pisało o Turanie, jakby faktycznie istniał⁶⁹. Może to świadczyć o wojnie informacyjnej i budowaniu mitu o wszechobecnych i bardzo skutecznych operatorach rosyjskich PMC, nawet przy pomocy kłamstwa. Ten mit jest tworzony nawet przez popkulturę, wystarczy wspomnieć rosyjski film „Turysta”⁷⁰. PMC, jak Grupa Wagnera, to przede wszystkim obniżenie kosztów finansowych (np. brak zobowiązań finansowych po śmierci kontraktora), ale też politycznych. Te formacje nie są oficjalnie uwzględniane w budżecie obronnym, w pewnym stopniu są finansowane przez gospodarza (w tym przypadku Syrię), a częściowo same się finansują przez uzyskiwanie koncesji czy szabrowanie. Finansowanie ze strony Rosji odbywa się prawdopodobnie za pomocą układów korupcyjnych, co jest korzystne dla Putina i jego środowiska. Pod względem politycznym pozwoliło to na wcześniejsze zaangażowanie się niż to oficjalne (o prawie dwa lata). PMC prawdopodobnie posłużyło do tak charakterystycznego dla rosyjskiej sztuki operacyjnej „rozpoznania walką”. Rozpoznawano sytuację przed oficjalną interwencją, ale też determinację Amerykanów. Trudno przewidzieć, jakie byłyby konsekwencje, gdyby pod Chaszam zabijali oni nie „ichtamniety Wagnera”, tylko żołnierzy Rosyjskich Sił Zbrojnych. Posłużyli również do wykonywania najbardziej niewdzięcznych zadań, zwłaszcza do ciężkich szturmów na pozycje ISIS, wyręczając słabe oddziały prorządowe i regularną armię rosyjską. Ponadto pełnili ważne funkcje szkoleniowe, często poza bazami rosyjskimi, ponieważ na takie ryzyko operowania bez lepszego zabezpieczenia można było sobie pozwolić. Innym atutem specyfiki rosyjskiego PMC jest nielegalność służby. O ile po 2015 r. Rosjanie w Syrii są oficjalnie, na zaproszenie gospodarza, trudno więc tu mówić o najemnictwie *sensu stricto*, o tyle wcześniej czy w innych miejscach to już co innego. Taki „weteran” po powrocie musi zachowywać lojalność i poufność, bo grożą mu poważne kary.

Rosjanie za pomocą PMC i swoich regularnych sił weszli do współpracy też z innymi podmiotami. W zamian za broń i szkolenie uzyskali

⁶⁹ T. Bukkvoll, Å. G. Østensen, *Russian Use of Private Military and Security Companies: The Implications for European and Norwegian Security*, Handle, <http://handle.net> (2.11.2022).

⁷⁰ *Turysta*, reż. Andrey Batov, Rosja 2021.

bardzo duże wpływy. Przykład 16. Brygady pokazuje, że potrafili wyeliminować nieprzychylny dla siebie wpływ najbliższych współpracowników Baszara al-Asada. Ta formacja stała się swoistym koniem trojańskim w szeregach SAA, Rosja dzięki temu uzyskała pewną kontrolę nad armią syryjską. Hezbollahu może nie udało się aż w takim stopniu uzależnić, ale nie można wykluczyć, że w jego szeregach pozyskano agentów, natomiast uzyskano inną ważną rzecz. Izrael po agresji Rosji na Ukrainę w 2022 r. zachowywał się „ambiwalentnie”. Prezydent Ukrainy mówił nawet, że jest „w szoku” z powodu odmowy Izraela udostępnienia Ukrainie systemów obrony powietrznej⁷¹. Być może powodem ostrożności Izraela były wpływy Rosji w Hezbollahu, należy też pamiętać o Palestyńczykach z Liwa al-Kuds. Pozwalało to dość długo utrzymywać sytuację patową. Dopiero pod koniec października 2022 r. warunki uległy zmianie, gdy Rosja zaczęła stosować irańskie drony, a to zaalarmowało władze Izraela, i wreszcie wówczas, gdy wycofano wojska przeciwlotnicze z Syrii. 23 października Izrael podał, że miał zniszczyć około 90% infrastruktury wojskowej Iranu i Hezbollahu w Syrii⁷², pozostawionych bez asekuracji przez Rosję. To również pokazuje, że nie wszystkie interesy tych państw są tożsame, i obrazuje, jak Rosja bez skrupułów może zostawić sojusznika.

Kolejną kompetencją pozyskaną przez Rosję jest budowa regularnych oddziałów przy wykorzystaniu lokalnych milicji i własnych sił, głównie poprzez umieszczanie swoich żołnierzy czy kontraktorów w newralgicznych punktach dla uzyskania operacyjności (od małych oddziałów polowych po sztab dowódczy). Te zdolności były wykorzystywane też przy formowaniu armii tzw. republik ludowych na terenie Donbasu i Ługańska. Może to okazać się kluczowe na innych teatrach działań, np. w Afryce, gdzie Rosja jest aktywna coraz intensywniej. Te doświadczenia mogą być też kopiowane przez inne państwa, np. Chiny. Wreszcie, taka infiltracja poprzez „uzupełnianie” braków istniejących formacji może być wykorzystana np. do przejścia kontroli nad armią Białorusi.

Bibliografia

- Abu al-Khair W., *Russian settlement bursts with activity in the heart of Syria*, Kapa-вансapaй, <https://central.asia-new.com> (2.11.2022).
- Adamsky D.D., *The Impact of the Russian Operation in Syria on Hezbollah's Operational Art: A Hypothesis*, „Studies in Conflict & Terrorism”, 2020, vol. 43, no. 5.

⁷¹ A. Żuławnik, *Szef izraelskiego MON odmówił rozmowy z ukraińskim ministrem*, Interia, <https://www.interia.pl> (2.11.2022).

⁷² A. Bohbot, *Israeli officials claim to have destroyed 90% of Iran's military operations in Syria*, The Jerusalem Post, <https://www.jpost.com> (2.11.2022).

- Aji A., Mroue B., *Syrian troops capture villages on the way toward air base besieged by IS militants*, U.S.News, <https://www.usnews.com> (2.11.2022).
- al-Awsat A., *Assad Orders Measures Against Rami Makhoul's Companies*, Blog, <https://english.aawsat.com> (2.11.2022).
- al-Frieh M., Said H., *Army General Command announces the formation of the Fifth Legion*, SANA, <https://sana.sy> (2.11.2022).
- Alghadawi A., *The Fourth Division: Syria's parallel army*, Middle East Institute, <https://www.mei.edu> (2.11.2022).
- al-Jablawi H., *Nour al-Din al-Zenki Movement: How a Once Moderate Group Joined Fateh al-Sham*, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org> (2.11.2022).
- al-Khateb K., *Syrian jihadist group's takeover of Idlib undermines Turkish plans*, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *Harakat Nour al-Din al-Zinki Splits from Hay'at Tahrir al-Sham*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *Hay'at Tahrir al-Sham: Initial Statements and Translations*, Jihad Intel, <https://jihadintel.meforum.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *Hay'at Tahrir al-Sham's 'Red Bands': Interview*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *Overview of some pro-Assad Militias*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *Quwat al-Ridha: Syrian Hezbollah*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *The Desert Falcons: An Elite Pro-Assad Force*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *The Fifth Legion: A New Auxiliary Force*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Al-Tamimi A.J., *The History of Harakat Nour al-Din al-Zinki: Interview*, Blog, <https://www.aymennjawad.org> (2.11.2022).
- Anjarini S., *Zamach stanu u „Zenkich”: Północ idzie dalej według saudyjskiego kompasu*, [الزنجين: انقلاب], [السعودية البوصلة], Al Akhbar, <https://www.al-akhbar.com> (2.11.2022).
- Аптекарь П., Железнова М., *Почему Россия не признает ЧВК «Вагнер»*, Ведомости, <https://www.vedomosti.ru> (2.11.2022).
- Bohbot A., *Israeli officials claim to have destroyed 90% of Iran's military operations in Syria*, The Jerusalem Post, <https://www.jpost.com> (2.11.2022).
- Bukkvoll T., Østensen Å.G., *Russian Use of Private Military and Security Companies: The Implications for European and Norwegian Security*, Handle, <http://handle.net> (2.11.2022).
- Хитрый Хряк, *Российского генерала Гладких разорвало фугасом в Сирии ВИДЕО взрыва*, Youtube, <https://www.youtube.com> (2.11.2022).
- Czornik K., Lakomy M., *Konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie i w Afryce w drugiej dekadzie XXI wieku: przebieg, uwarunkowania, implikacje*, Katowice 2018.
- Dziśiów-Szuszczykiewicz A., *Regionalna rywalizacja o Syrię*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2012, nr 22.
- Ghaddar H., *Iran and Hezbollah in Syria: U.S. Policy Options, Testimony submitted to the U.S. House of Representatives Subcommittee on Middle East and North Africa*, September 27, 2018.

- Górzyński O., *Władca rosyjskich trolli i człowiek do zadań specjalnych. Kim jest Jewgienij Prigożyn*, Wirtualna Polska, <https://www.wp.pl> (2.11.2022).
- Graćik-Zajączkowska M., *Suwerenność w warunkach globalizacji [w:] Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2011.
- Harakat Nour al-Din al-Zenki, *The Syrian Civil War*, <http://civilwaralsham.com> (2.11.2022).
- How “Wagner” came to Syria, *The Economist*, <https://www.economist.com> (2.11.2022).
- Katz M., Pollak N., *Hezbollah's Russian Military Education in Syria*, The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org> (2.11.2022).
- Командиры рассказали о внутренней политике ЧВК Вагнера и жизни наемников, *Lenta*, <https://lenta.ru> (2.11.2022).
- Korotkov D., *Головорезы 2.0*, „Nowaja Gazieta”, 2020.
- Kozak C., *The Regime's Military Capabilities: Part 1*, Institute for the Study of War, <https://www.iswresearch.org> (2.11.2022).
- Kucharczyk M., *I cała legenda najemników Putina poszła w piach. Ukraińcy cofnęli ich o miesiąc albo i więcej*. *Gazeta.pl*, <https://www.gazeta.pl> (2.11.2022).
- Kwiatkowska B., *Ukraiński żołnierz pokazał, czym Rosja karmi swoją armię*, Wirtualna Polska, <https://www.wp.pl> (2.11.2022).
- Leviev R., *Vega: a new PMC in Syria with ties to Russia and Ukraine*, Conflict Intelligence Team, <https://citeam.org> (2.11.2022).
- Marcus J., *Tough lessons for Israeli armour*, BBC, <https://www.bbc.com> (2.11.2022).
- Marten K., *Russia's use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs”, 2019, vol. 35 (3).
- Marten K., *The Puzzle of Russian behavior in Deir al-Zour*, War on the Rocks, <https://warontherocks.com> (2.11.2022).
- Mazur P., *Wagnerowcy w Syrii – wykorzystanie PMC przez Rosję w konflikcie syryjskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate”, 2018, z. 8.
- Miller J., *The Insane Story of Russian Mercenaries Fighting for the Syrian Regime*, Huffpost, <https://huffpost.com> (2.11.2022).
- Non-state actor*, Oxford Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com> (2.11.2022).
- Omran Center for Strategic Studies, *The Syrian Military Establishment in 2019: Sectarianism, Militias and Foreign Investment*, May 2019.
- Peter L., *Syria war: Who are Russia's shadowy Wagner mercenaries?*, BBC, <https://www.bbc.com> (2.11.2022).
- Pietraś M., *Hybrydowość późnowestfalskiego ładu międzynarodowego [w:] Późnowestfalski ład międzynarodowy*, red. M. Pietraś, K. Marzęda, Lublin 2008.
- Reuter C., *The Truth About the Russian Deaths in Syria*, Der Spiegel, <https://www.spiegel.de> (2.11.2022).
- Rondeaux C., *Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Security Contractors in Russian Proxy Warfare*, New America, <https://www.newamerica.org> (2.11.2022).
- Russia says general killed in Syria held senior post in Assad's army*, Reuters Staff, <https://www.reuters.com> (2.11.2022).
- Rotberg R., *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators [w:] When States Fail: Causes and Consequences*, ed. R.I. Rotberg, Princeton 2004.
- Russia's use of its private military companies*, „Strategic Comments”, 2020, vol. 26.

- Suechika K., *Strategies, Dynamics, and Outcomes of Hezbollah's Military Intervention in the Syrian Conflict*, „Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies”, 2018, vol. 12, no. 1.
- Sullivan M., *Hezbollah in Syria*, „Middle East Security Report 19”, Washington 2014.
- szm/akl/, „NYT”: Rosja wycofuje się z Syrii. Na Ukrainę trafiło tysiąc żołnierzy i systemy S-300, Forsal, <https://forsal.pl> (2.11.2022).
- Szuba J., *Russian major general killed in roadside bomb in Syria's Deir ez-Zor*, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com> (2.11.2022);
- Toumaj A., *Russian influence evident in Palestinian militia in Syria*, Long War Journal, <https://www.longwarjournal.org> (2.11.2022).
- The launch of the third stage of operation White Desert*, Unit of Analysis and Thinking – Jusoor for Studies, <https://www.jusoor.com> (2.11.2022).
- Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996, N 63-ФЗ*, Консультант, <http://www.consultant.ru> (2.11.2022).
- Waters G., *From Tiger Forces to the 16th Brigade: Russia's evolving Syrian proxies*, Middle East Institute, <https://www.mei.edu> (2.11.2022).
- Waters G., *Tiger Forces, Part 4: Russia's Partner Force*, International Review, <https://international-review.org> (2.11.2022).
- Weeks after it expelled Nour al-Din al-Zenki Movement to Afrin...Hayyaat Tahrir Al-Sham raids houses in the west of Aleppo and arrests former members of the movement*, SOHR, <https://www.syriaahr.com> (2.11.2022).
- Weiss C., *Russian special forces train Palestinian militia in Syria*, Long War Journal, <https://www.longwarjournal.org> (2.11.2022).
- Willets P., *Aktorzy transnarodowi i organizacje międzynarodowe w polityce globalnej [w:] Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, red. J. Baylis, S. Smith, Kraków 2008.
- Williams P., *Violent non-state Actors and national and international security*, Zurich 2008.
- Żuławnik A., *Szef izraelskiego MON odmówił rozmowy z ukraińskim ministrem*, <https://www.interia.pl> (2.11.2022).

Russia's use of non-state actors in the Syrian conflict

Abstract

Russia's involvement in the Syrian conflict proved to be one element of a broader plan to gain a role as a major actor in the newly emerging international order. Russia's potential proved to be much weaker than other powers, so it needed to create specific tools and methods than its main competitors. The aim of this article was to analyze how Russia used non-state actors to build its position in Syria and in the international environment, and how these experiences might imply for the future.

Keywords: Syria, Russia, Wagner Group, PMC, Hezbollah, Liwa al-Quds, non-state actor